

Gripande och poetiskt om att bevittna ett förfall

När **Lisbet Rausing**, universitetslärare i vetenskapshistoria och barnbarn till *TetraPaks* grundare **Ruben Rausing**, höll sitt Sommar i P1 2013, blev jag starkt gripen. Hon berättade klarsynt och eftertänksamt om familjens sorg. Om brodern **Hans Kristians** och hans hustru **Evas** drogberoende som ledde till svägerskans spektakulära död i en överdos sommaren 2012 och till broderns brott mot griftefriden, när han gömde sin frus döda kropp i sovrummet. Allt det som blev en världsnyhet. *"Vår sorg gjordes till ett folknöje"* sa hon. *"Medan vi tröstade barnen stod kvällstidningarna på pass utanför sommarstugan. Medan vi förberedde begravningen, klistrade de upp oss på löpsedlarna. Medan vi sökte frid körde journalisterna efter oss."*

System, Sigrid Rausings bok fördjupar bilden av familjen Rausing och inte minst av de tre syskonen; Lisbet, Sigrid och den missbrukande lillebrodern Hans Kristian. Det är en gripande och poetisk historia om missbrukets natur, om att bevittna ett förfall, om de anhörigas roll. *"Dessa malande frågor. Anhörigas liv: man undrar ständigt vad man gjort, och vad man inte har gjort"*. De anhöriga runt brodern står i ständig beredskap, gör vad som helst för att skydda, hjälpa, rädda. Det finns en term för detta – medberoende.

Likt en detektiv söker Sigrid Rausing i *Malström En Memoar* efter missbruksgenen i familjen, hos sig själv och hos andra i slakten. *"Den genetiska tråden löper genom oss, vindlar mellan generationerna. Jag observerar mig själv. Jag observerar min son. Jag observerar mina brorsbarn. Jag väntar på tecken. De vet det."*

Sigrid resonerar i boken fram och tillbaka, vänder och vrider på begreppet familj och vad det betyder. Tar hjälp av

tillgänglig forskning och teorier inom medicin och psykologi. Var går gränserna för vårt ansvar för varandra? Sigrid återger en tidig bild av sin farbror **Sven**, som sannolikt var autistisk, talade tretton språk och kunde imitera ännu flera, kunde namnen på alla svenska kyrkor och exakta avstånd mellan alla stora europeiska städer. Hon beskriver ur sitt barnperspektiv Svens årliga födelsedagsmiddag på Grand Hotel i Malmö. Mängder av människor. Tal efter tal, skål efter skål. Sakrala ritualer runt en veteranbil i choklad. Farbrodern hela tiden hysteriskt skrattande. Sigrid minns sin mormor som fick dö av en obehandlad lunginflammation när det visat sig att hon hade Alzheimers sjukdom. *"Det blir bäst så"* som man sa i familjen. Hon minns tillbaka till morfadern som var döende i lungcancer och flyttades till ett sjukhem som var känt för att vara *"barmhärtigt"*. *"Vad menar du med barmhärtigt?"* frågar Sigrid sin mor. *"Ja, du. De gav honom ett pulver. Och det var det"*.

Boken återger fragment från en barndom där föräldrarna **Hans** och **Märit Rausing** ofta är frånvarande, fysiskt och/eller psykiskt. Tre ensamma barn, hänvisade till varandra och till olika barnflickor i olika länder. *"Vår holländska au pair dotter till en av Hans och Märitys professorsvänner, tog med oss ut i skogen för att plocka svamp... Våra föräldrar var bortresta och några vänner kom förbi för att se efter att allt stod väl till. De såg oss sitta där och borsta giftsvamparna som vår au pair hade tänkt steka till lunch"*.

Tillitsbrist, rädsla och otrygghet. Barn har en förmåga att överleva svårigheter i uppväxten, men effekterna lever kvar. Sigrid har *"klarat sig"*, familjen är rik och det finns gott om livlinor, men hon lever med sviterna från barndomen. Hon säger: *"Jag tror inte att det saknades kärlek. Det kan hända att Märit kanske inte riktigt förstod eller accepterade något man skulle kunna kalla moderskapets principer eller instinkter."*

Hon beskriver sin egen smygande depression som vuxen, sin

ångest, sina panikattacker. När brodern tillfälligt blir bättre på något av sina otaliga behandlingshem blir hon själv genast sämre. Till slut bryter hon samman, skär sig och blir intagen för anhörigbehandling. Hon lämnar efter två månader och kommer inte tillbaka. *"Behandlingshem är slutna världar och underliga saker händer där."*

Hans Kristian och Eva träffades på ett av sina behandlingshem och gifte sig 1992 som kulmen på en lång rehabilitering. De hade då gått länge på tolvstegsmöten, sponsrat andra och skänkt pengar till hjälp för missbrukare. De fick fyra barn och åtta år efter bröllopet kom så ett katastrofalt återfall som varade i tolv år och slutade med Evas död.

Huset i London. De många vackra rummen, hembiträdena, det låsta sovrummet med telefonnummer till langarna skrivna direkt på väggen. Rummet som blev deras hela värld. De hjälpsamma läkarna som mot betalning skriver ut nya droger. Advokater som hela tiden rättar till och slätar över. Under Hans och Evas långa återfall kände Sigrid hela tiden skuld. *"Skuld för att jag inte gjorde tillräckligt och skuld för att jag gjorde för mycket"*.

År 2008 beslutar domstolen i London att omhänderta Hans Kristians och Evas fyra barn, den yngste då sex år gammal, på grund av föräldrarnas missbruk. Sigrid, med en son sedan tidigare, blir på så sätt fembarnsmor över en natt. Det är inget lätt beslut. *"Lisbet (systemen) sitter på det kalla golvet i familjerättens damtoalett. Hon gråter så våldsamt att hon inte kan andas. Jag håller om henne."* Omgivningen vill ge absolution. *"-Ni gjorde ert bästa. -Hur skulle det gått för barnen utan er? -Vilken tur att de hade er."*

Sigrid vill att omgivningen ska förstå vad barnen har gått igenom. Hur de fått bevittna föräldrarnas långsamma nedgång och tilltagande isolering. Barnen hade knappast tur. Att separera barn från sina föräldrar är en form av våld. Det handlar om makt, menar Sigrid, om att utöva makt över barn.

Hon ångrar inte omhändertagandet och familjens ingripande men ändå gnager skulden. Hon iakttar barnens sorg och oro. *”Det kommer alltid att leva kvar i mig”*. Omhändertagandet följs av år av hat och hot från föräldrarna mot Sigrid och Lisbet.

En bild från långt senare. Sigrid träffar sin bror tillsammans med sin mor Märnit för första gången på sex år 2014. Hans Kristian har nu avtjänat sitt villkorliga fängelsestraff och står under en tilldömd tvåårig behandling. De är bjudna på lunch. Spänningen är påtaglig. De småpratar om allt och ingenting, om fisk och sorbet, om vatten – kolsyrat eller inte. Dricker kaffe. Brodern tar sina tabletter – en långsam morfinavgiftning. När de skiljs åt andas Sigrid och modern ut. *”Mycket hade behövt sägas och vi hade inte sagt någonting. Vi hade fallit in i våra gamla mönster, artigt hållt upp vatten, kommenterat fisken, druckit kaffet”*.

”Malström är mer än en berättelse om ett tragiskt missbruk och efterverkningarna på en familj. Det är en stark, poetisk och glasklar memoarbok som ställer känsliga frågor om skuld och oskuld”, skrev **Siri Hustved** om Sigrid Rausing's bok. Bara att instämma. När jag läser Malström tänker jag på **Susanna Alakoskis** *April i anhörigsverige* och slås av de många gemensamma dragen. De anhörigas tillvaro verkar så lika oavsett klasstillhörighet, om man är barn till miljardärer eller till finska arbetskraftsinvandrare. Saknaden, sorgen, och skammen är densamma. Man föds som anhörig, man förblir det.

När fadern, TetraPaks miljardären, Hans Rausing avled förra året visade det sig att han helt exkluderat sonen Hans Kristian från sitt testamente.

Heléne Nellvik

Malström, En Memoar

Sigrid Rausing

Albert Bonniers (2018)

Sigrid Rausing är antropolog och bokförläggare, ägare till förlaget Granta

Mayhem, originalets titel, betyder förödelse. Men det är också en term för brottet *maiming*, stympning

